

9. Оскольдове і Володимирове Хрещення – співставлення на канонічність

Хрещення Русі князем Володимиром не було якоюсь більш значимою подією, ніж прийняття християнства 1153 років тому – у 860 році князем Оскольдом (Аскольдом). Дивним є те, що 1150-літній ювілей цього хрещення у 2010 році якось промелькнув для влади України (ледь не написав «української влади» – АК) непоміченим. Бо ж бачите він для Москви не цікавий. А між тим та подія відіграла в історії Київської Русі значимішу роль, ніж непомічене тогочасним християнським світом Володимирове Хрещення.

Коли в 1866 році (про 866 рік дати Хрещення мова йтиме нижче – АК) відзначалося в Російській імперії тисячоліття прийняття у Візантії Оскольда в християнську віру, то тогорічна газета «Современная летопись» зазначала: «У нас обыкновенно считают Крещение земли Русской со времен св. равноап. вел. кн. Владимира. Но при Владимире христианство уже воцарилось в России, сделалось господствующей религией. Основание же ему и первое насаждение положены Аскольдом и Диром (про це ім'я також нижче – АК). С того времени оно прекращалось в России, продолжая постоянно возрастать и приходит в силу. Без крещения Аскольда и Диры не крестилась бы св. равноап. кн. Ольга; без крещения Ольги не последовало бы крещения Владимира... Начинать христианство в России со дней Владимира то же, что начинать его в Римской империи со дней императора Константина. Но при Константине, так же как и при Владимире, произошло уже торжество новой веры, а появление ее еще большую имеет важность. Владимир решился на перемену веры в государстве, потому что всюду видел вокруг себя христиан... Религия христианская столь приобрела силы над умами и столь успела ослабить языческую, что вопрос об утверждении Православной веры сделался потребностью времени». Тоді ж у «Киевских епархиальных ведомостях» ректор Київського університету св. Володимира проф. М. Максимович писав: «Новый год особенно замечателен: он завершает собой тысячелетие русского христианства. В 1866 году киевские князья Оскольд и Дир ходили на Царьград за добычей и воротились в Киев с бесценным сокровищем веры Христовой. С этого похода на Царьград и начинается историческая известность Руси: «нача ся прозывать Русская земля» - говорит Нестор преподобный... Ныне пришла пора ознаменовать тысячелетие русского христианства – в Киеве, где началось наше Православие».

А ось що пише в праці «Тысячелетие евангельской проповеди в русской земле» православний протоієрей Микола Оглобін (1814-1877): «Времена Ольги помогли Владимиру утвердиться и собою утвердить всю

тогдашнюю языческую Русь в святой вере православной. В свою очередь, и вел. княгиня Ольга ту же самую услугу приняла от христиан времен Оскольда и Дира... Крещение предков наших, с особенной силой проявившееся при Оскольде и Дире, не могло не продолжиться при вел. княгине Ольге, счастливое же продолжение его при этой мудрой правительнице не могло не обусловить собою еще более счастливого, не только продолжения, но и его окончания при вел. кн. Владимире. Такова связь одной проповеди с другою...».

Про необхідність відзначення у 1866 році «пам'яті першого киеворусского православного государя-мученика Оскольда-Николая» тогорічна преса писала: «Это священный долг Руси». Тодішній митрополит Київський та Галицький Арсеній вважав навіть «справою всієї православної Русі спорудження пам'ятника князю Оскольду».

До прийняття християнства, згідно «Повісті врем'яних літ» Нестора Літописця при уважному її прочитанні, Володимира спонукали не якісь там духовні устремління, прозріння, озаріння і щось подібне, як це нині прагнуть йому приписати його оспівувачі, а чоловіче бажання мати однією із своїх жінок (а у нього було вже вісімсот п'ять жінок і наложниць !!!) ще й небачену ним візантійську царівну Анну. Літопис пише: «Слышу же се, яко сестру имата девою, да аще ее не вдаста за мя, створю граду вашему, якоже и сему створих». Брати Василь та Костянтин - тодішні візантійські царі, умовивши Анну, погодилися віддати її Володимирі, але за умови, що він своє язичництво змінить на християнство. То ж тут нічого не додаси і нічого із сказаного не зміниш: даєте Анну – приймаю християнство. Тому описані Нестором при цьому мотиви вибору князем саме християнства і відвернення інших релігій звучать в літописовому виголошенні їх подеколи навіть аморально і брехливо (зокрема, про пиття мусульманами води від підмивання, про «смад великий»). Відтак Володимир не дав згоди на іслам не тому, що ця релігія не підходила йому із-за якихось там своїх віроповчальних особливостей, а, дивись, вона забороняє ще й вживати сало, алкоголь, обмежує кількість жінок чотирма тощо.

Тепер щодо самого обряду, як тепер його називають «Хрещення Київської Русі». Як такого канонами прописаного, згідно літопису, його не було. Хрещення Русі здійснювалося не єпископом (лише Володимира в Корсуні хрестив «єпископъ же корсуньский с попы царицины»), а «наутрия же изиде Володимер с попы царицины и с корсуньскими на Днепръ... Влезоша в воду, и стаяху овы до шие, а друзии до персий, младии же по перси от берега, друзии же младенци держаще, свершении же бродяху, попове же стояще молитвы творяху. И бяше сивидети радость на небеси и на земли только душ спасаемыхъ».

Для хрещення Володимир привіз до Києва Анастаса Корсунянина (із Літопису Нестора не дізнаєшся, хто він є, хіба що той, хто зрадою допоміг Володимирі оволодіти осадженим містом) разом з іншими «священниками корсунскими» без явного доручення їм на хрещенські дії з боку

керівництва Церкви Константинополя або хоч якогось єпископа. В «Повісті...» сказано, що Володимир їх (цих священників) просто «взял». Та й що то за масовка в прийнятті християнства: де такий масований обряд набуття християнської конфесійної належності прописаний? Адже ввважається канонічним, коли кожна людина сама особисто приймає водне охрещення, сама йде до Бога. А тут, як зазначає літопис, діти і дорослі «вошли в воду..., бродили, попи же совершали молитвы, стоя на месте». Попи були, а де ж тут єпископ? Та й хто був той Анастас Корсунянин («се мужь корсунянинь, имянемъ Настасъ»), який разом з Володимиром режисував те дійство? Уважно почитайте «Повість», адже там ніде не сказано, що він був не то що єпископом, а навіть священником! Говориться ще, що коли Володимир спорудив церкву пресвятої Богородиці, то «поручи ю Настасу Корсунянину, и попи корсунськія пристави служити в ней»

Тут постає ще одне питання: на якій підставі хрещення киян подається як хрещення всієї Київської Русі? Адже в Літописі Нестора далі ніде не описують коєння таких обрядів інде так, як те було в Києві, а лише наголошується, що нібито факт Дніпровської купелі, Володимирового хрещення має значення до інших поселень давнього русьського народу.

На фоні цього дещо спрощеного прийняття християнства Володимиром Аскольдове виглядає більш вагомим. Візантійське джерело про нього повідомляє: «Випробувавши таким чином гнів Божий, за молитвами Фотія, котрий того часу керував Церквою, руси повернулися у Вітчизну і трохи перегодом («спустя немного») надіслали послів до Константинополя просити собі хрещення. Їхнє бажання було сповнене – до них було надіслано єпископа». Найбільш детально описав Аскольдове хрещення онук імператора Василя Македонянина – Константин Багрянородний. З нього видно, що хрещення мало характер *добровільного* волевиявлення громадян, без якогось примусу до зміни віри. Це не те, що Володимир застеріг, що той, хто не прийде до річки, «будет мне врагом». До того ж, як свідчить Костянтин Багрянородний, руський князь ухвалу про перехід в християнську віру приймав *не одноосібно* (у Володимира: віддасте за мене Анну – прийму християнство), а порадившись із боярами, дружиною та народом, скликавши для цього Віче. Що вражає, то це те, що багато русичів добровільно наслідували приклад свого князя. Ось як про це написано: «І народ русів...він залучив до переговорів і, уклавши з ними мирний договір, переконав зробитися учасниками божественного хрещення, і влаштував так, що вони *прийняли архієпископа*, який одержав рукоположення від патріярха Ігнатія. Архієпископ, прибувши до країни народу, про який йшлося, задля згаданої справи, прийнятий був прихильно» (Наша віра. - №7). Тогочасні джерела описують чудо неспалимої Євангелії, явлення руському війську начолі з Оскольдом під стінами Константинополя Божої Матері, чого не мав Володимир. У 860 році Русь і Візантія уклали договір «миру і любові», однією з умов якого

було неодмінне хрещення руського князя і його військової дружини. Саме на виконання цього договору до Києва були направлені *християнські місіонери начолі з православним єпископом, який і здійснив згадуване вище хрещення*. Відтак саме 860 рік (а не 988) є відліковою крапкою для нової, християнської історії Русі. «Відкриття Русі», як про це писав константинопольський патріарх Фотій, відбулося у 860 році. «Повість врем'яних літ» з посиланням на «літописання грецьке» відзначає, що з цього часу «начала прозивати Руська земля», тобто відбулося «дипломатичне визнання» Київської Русі. Сприяло цьому і прийняття київською верхівкою християнства. Більше того, як повідомляє Никонівський літопис, при укладенні миру Царгорода із «прежеречними Русы, и приложи сихъ на христианство, и обещавшеся креститися, и просиша архиерея, и посла к ним царь».

Факт хрещення русичів в IX столітті після походу Оскольда на Константинополь надто широко і навіть дріб'язково описаний у візантійських джерелах. В одному з них читаємо: «Відразу ж після одсади Константинополя прийшло від Русі посольство, яке просило зробити їх співучасниками божественного хрещення, що й було зроблено». В іншому джерелі читаємо: «Випробувавши в такий спосіб гнів Божий, по молитвах керуючого в той час Церквою Фотія, руси повернулися до своєї вітчизни і невдовзі прислали послів до Константинополя просити собі хрещення. Їх бажання було задоволене – до них було послано єпископа».

Характерним є те, що жодне візантійське історичне джерело не згадує про таку здавалося б важливу (за пізнішими оцінками в московсько-царські часи й нині) подію, як хрещення Русі за князя Володимира. Аналогічно відсутні інформації про Хрещення Київської Русі в X столітті і в західно-європейських історичних джерелах. А це тому, що в означеному світі Київська держава вже значилася як християнська, визнавалася наявністю у неї руської православної єпархії, а відтак ще якийсь там додаткове її хрещення за Володимира сприймалося вже як якийсь непорозуміння. Таку ж думку в оцінках Оскольдового і Володимирового хрещень проводить і відомий український історик М.Брайчевський у своїй фундаментальній праці «Утверждение христианства на Руси» (К., 1989), в менших працях «Аскольд – царь Киевский» та «Летопись Аскольда».

Цікавий розвиток подій, пов'язаних з описанням Оскольдового і Володимирового хрещень, зауважує знаний російський історик М.Н.Тихомиров. «Факт обращения Руси в христианство в IX веке остается бесспорным, так как о нем сообщает в своих посланиях современник и деятельное лицо этого события патриарх Фотий, - пишет академик. - В Никоновской летописи также находим рассказ о крещении Руси при кн. Аскольде. ...Крещение Руси при патриархе Фотии оставило большой след в русской церковной традиции. Еще в XI-XII вв. христианство на Руси считалось утвердившимся при патриархе Фотии в IX веке. Поэтому в некоторых произведениях этого времени имеем странный анахронизм, по

якому сучаснику Фотія назван князь Володимир, хрестивший Русь в 989 году (тобто десь понад сто років після Патріарха Фотія – А.К.). «Крестися Владимир и взя у Фотиа патриарха Цареградского первого митрополита Киеву», - читаем в некоторых летописях. Патріарха Фотія каки просветителя Руской земли называет и такой ранний праимятник, как Церковный устав князя Всеволода XII века».

Незгадку Володимирового хрещення можна ще пояснити й тим, що воно відбулося дещо в «анархічний спосіб», без дотримання належних обрядових норм. Відтак тоді можна поставити питання: Чи канонічним воно було? Тому прагнення нинішнього московського патріарха Кирила виводити свою концепцію «святой Руси» чи «исторической Руси» з років Володимирового хрещення історично є безпідставним. Русь хрестилася за князя Оскольда і це хрещення до теренів, на яких опісля постала Московія, ніякого відношення не має. То ж нічого Кирилу історію переписувати на свій копил, нічого центр із відзначення 1025-річчя Хрещення Київської Русі переносити до Москви і Росії, загубивши при цьому в рішеннях архієрейського собору РПЦ з нагоди ювілею слово «Київської» і наголошуючи при цьому на хрещенні вже просто «Руси». Маємо наглий російський імперіалізм чистої води, який ними навіть оспіваний: «Все, что мною пройдено, все вокруг мое».

Ще одне. Чому виявилось таким забутиим хрещення Київської Русі при Оскольдї? Його ж майже не згадують в московсько-православних джерелах. Навіть в «Повісті врем'яних літ» лише фрагментиком і в році 866-му (?) сказано про Оскольдове хрещення. В 2010 році подеколи згадали, бо ж подія – 1150 років – була ювілейна. А справа тут в тому, що, завдячуючи просвітителям Кирилу і Мефодію, Оскольд був охрещений під ім'ям Миколая. Певне тому він обрав це ім'я, що на царство його коронував сам Римський Папа Миколай. Бажаючи «зам'яти» цю подію, Православна Церква вдалася до всілякого її замовчування і возвеличення саме Володимирового хрещення, хоч воно, як вище зазначалося, багато в чому було не строго канонічним та й продовженням вже наявного до нього хрещення. Як свідчить дослідження описання в різних давньокиївських джерелах епізоду вибору вір Володимиром, він відбувався не на основі глибокого осягнення князем сутності різних конфесій, зокрема і різновидів християнської релігії (йому багато говорили про свою релігію лише греки), а частіше на плітках православних про інші релігії з метою добитися прийняття Володимиром саме їх віри. Згадаймо, як обстріляли візантійські посланці мусульман. Це описано в уривках із «Повісті...», які подаються в цьому числі УР в кінці статті «Князь Володимир та іслам». З літопису Нестора видно, що саме на основі насамперед зовнішньої привабливості Володимир віддав перевагу, як це свідчить літопис, візантійському християнству («не знали – на небе или на земле мы: ибо нет на земле такого зрелища и красоты такой»). Що дало прийняття Київською Руссю християнства для подальшої історичної долі українського народу, то те

мають розповісти історики. Цьому буде присвячена спеціальна конференція, яку Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ проводить в червні ц.р. Проте історія свідчить, що після смерті князя Володимира в 1015 році його багатожонство дало про себе знати тією боротьбою, яку затіяли між собою його чисельні сини. Та й хрещення не врахувало історичну перспективу, бо ж скоро Візантія занепала, а цивілізаційний розвиток перемістився в Європу, від якого Русь-Україну відгородило на століття, а то й тисячоліття прийняте Володимиром християнство Східного зразка. Ще й нині Московія із своїм «руським миром» і його філіальним виявленням в Україні прагне відгородити устремління українців до Європи, повернути в століття московського колоніального поневолення український народ.

Вище я зазначав, що відсутня єдність серед істориків щодо дати Оскольдового хрещення, початку християнізації Русі – 860 чи 866 рік? Історик Сергій Шумило, матеріалами із праці якого «Князь Оскольд и христианизация Руси» (К., 2010) ми широко користуємося в цій статті, обстоює 860 рік такими аргументами: 1) саме в цьому році князю Оскольду і його війську було явлено під стінами чудо Божої Матері, що спричинило прийняття ними рішення про прийняття християнства; 2) в цьому ж році Візантія і Русь заключили договір «мира і любові», однією із умов якого було хрещення русьського князя і його дружини; 3) саме в цьому році, згідно із названою вище угодою з Константинополем, в Русь були відправлені християнські місіонери начолі з єпископом, саме тим, який і здійснив хрещення князя, декого із бояр, його дружини і народ.

В історії вихід Київської Русі на історичну арену прийнято датувати саме 860 роком. У Брюсельській хроніці Кюмона навіть названа точна дата нападу Русі на Константинополь – 18 червня 860 року, з якої в зарубіжжі визнають наявність Київської держави. Саме при князі Оскольді була введена система літочислення, в якій відрахунок років починається з 860 року.

Факт введення у 860 році так званої «києво-руської ери» описує і професор М.Ю.Брайчевський: «На Русі в часи Оскольда було впроваджено особливе літочислення – «Русская ера», що починала відрахунок років від знаменного походу на Константинополь, тобто від 860 року... Таким чином, починаючи систематичне подання історичних подій, літописець IX століття обрав умовну дату – 860 рік – час відважного походу Русі на Константинополь і її християнізацію... Акт хрещення Русі був осмислений як поворотний момент в історії країни, як своєрідний перелом на шляху до прогресу, а відповідно визнаний за хронологічний репер.... Покінчивши з язичництвом, країна нібито поривала із своїм «варварським» минулим. Приєднуючись до християнства, вона ставала частиною ойкумени, цивілізованого світу». Дата 866 домінувала в істориків (а з нею пов'язувався похід Оскольда на Константинополь) до 1894 року, коли було знайдено в Брюселі, як вже зазначалося, коротку грецьку анонімну

хроніку, де писалося, що 18 червня 860 року руси підійшли до Константинополя на двох своїх кораблях і зазнали поразки. Та й історик Голубинський самостійно навіть дещо раніше прийшов до висновку, що те відбулося десь у 860-861 році.

Теперо щодо імені князя – Оскольд чи Аскольд? Це добре розтлумачив єпископ Євлогій Новомосковський у своїй статті про початки християнізації Русі в «Трудах Киевской Духовной Академии» (2008. - №9). «В «Повісті врем'яних літ», після редагування її російськими літописцями (XIV ст.), яким притаманним є голосне «о» виголошувати як «а», Оскольд став Аскольдом. В Никонівському літопису князь називається *Осколдом*. Тому в літературі з того часу зустрічаються різні написання». Деякі дослідники вважали навіть, що Оскольд і Дир взагалі є одним ім'ям, а тому пропонували писати Осколдір чи Оскол аль-Дир (таке поєднання є в арабських хроніках).

Історики одностайно визнають 860 рік за початок творення державності Русі-України. Є здогадки, що Оскольд був похований на горі, яку кияни називають «Аскольдова могила». На його честь тут було споруджено свого часу монастир св. Миколая, який в роки радянської влади був зруйнований. У збереженій церкві-ротонді у липні 2010 року відбулося посвячення в її підвальному приміщенні крипти на честь Оскольда. Посвячення здійснив владика Йосиф Мілян – тодішній помічник глави УГКЦ кардинала Любомира Гузара. Цей храм має зайняти таке важливе місце в історії українського народу, як, зокрема, Корсунь - місце хрещення князя Володимира в Криму (Україна молода. – 2010. - 16 липня). Художник-архітектор Олександр Вазіанов, який три роки працював над оздобленням крипти, сказав: «Робота була надзвичайно важкою, оскільки, за задумом, крипта мала бути розписана на зразок тих, що були ще в XII столітті». Відтепер Оскольдова крипта стане місцем відправлення поминальних Богослужінь, молитв за святого Аскольда й інших святих і мучеників Церкви.

Автор статті не є прискіпливим до фактів істориком. Взятися за означену тему його спонукали питання: 1. Чому так возвеличують Володимирове хрещення і так піддають забуттю Оскольдове?; 2. Чи за канонами Володимир провів хрещення, а чи ж в тому виявився чистої води експромт? 3. Чи Володимирове хрещення поставало як духовна революція, а чи ж це був чистої води політичний акт, який сприяв зближенню Київської Русі з відносно історично успішною на той час Візантією? То ж прийшлося взятися за вивчення події на основі подання її в літописних джерелах.